

AUSTRIJA I BOSNA I HERCEGOVINA U KONSOCIJACIJSKOJ TEORIJI I PRAKSI

Vlade Simović, Ivan Ilić

Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka, Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina, vlade.simovic@fpn.unibl.org, sanvito@mts.rs

PREGLEDNI NAUČNI RAD

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDK 321.01:17.021.1(436:497.6)

DOI 10.7251/STED2201067S

COBISS.RS-ID 136255489

Paper received: 13.04.2022.

Paper accepted: 15.05.2022.

Published: 30.05.2022.

<http://stedj-univerzitetpim.com>

Coresponding author:

Vlade Simović, Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka, Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina, vlade.simovic@fpn.unibl.org

Copyright © 2022 Vlade Simović i Ivan Ilić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

APSTRAKT

Predmet istraživanja ovog rada su modeli konsocijacijske demokratije u Austriji i Bosni i Hercegovini. Cilj je da se u komparativnoj analizi definišu sličnosti i razlike između konsocijacijski oblikovanih sistema vladavine u ove dvije zemlje, njihova praksa i dometi. Na bazi tih zaključaka izvodimo nova saznanja u oblasti djelovanja i mogućnosti konsocijacijskih aranžmana u podijeljenim društvima savremene Evrope. Naučna opravdanost ovog rada je u tome da se kroz analizu različitih konsocijacijskih demokratija i njihova paktična iskustva,

ocjene dometi ovog oblika demokratske vladavine, a zaključci teorijski dodaju postojećem fundusu naučnog znanja o ovom fenomenu. Društveni doprinos rada je u činjenici da je konsocijacijska demokratija sve češće riješenje za brojna podijeljena društva i zbog toga je analiza postojećih konsocijacijskih demokratija društveno opravdana tema.

Ključne riječi: Austrija, Bosna i Hercegovina, podijeljena društva, konsocijacijska demokratija.

UVOD

Iako na prvi pogled različite i teorijski nespojive, Austrija i Bosna i Hercegovina imaju minimalno tri razloga da budu predmet komparativne analize u okviru izučavanja konsocijacijskih modela u podijeljenim društvima savremenog svijeta. Prvi je istorijski, jer je Austrougarska monarhija, čije je nasljeđe baštini savremena Austrija, uspostavila prvi savremeni Ustav (Statut) Bosne i Hercegovine 1910. godine. Ovaj je dokument definisao kurijalno biračko pravo (pravoslavnu, muslimansku i katoličku izbornu kuriju) što je omogućilo prevlast nacionalno i vjerski definisanih partija u Saboru i političkom životu tadašnje Bosne i Hercegovine. Izborna rješenja iz 1910. godine, nametnuta voljom austrougarskih vlasti, bila su prvi institucionalizovani mehanizmi u procesu konsocijacijskog oblikovanja Bosne i Hercegovine. Drugi razlog komparativnog izučavanja ove dvije zemlje je u pokazivanju različite geneze nastanka konsocijacijskih demokratija u Austriji i Bosni i Hercegovini. Upravo je taj različit „metodološki“ postupak doveo do dva suprotna rezultata – uspjeha austrijske i neuspjeha konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini. Treći razlog

komparativnog izučavanja ove dvije zemlje je u odnosu njihove neformalne i institucionalizovane konsocijacije. Austrija je poslije Drugog svjetskog rata, od početnih institucionalno zagarantovanih formi konsocijacijske logike ponašanja, vremenom sve više ulazila u fazu unutrašnje homogenizacije i dogovora bez usmjeravanja koja nameću institucionalizovani konsocijacijski okvir. Bosna i Hercegovina je imala obrnut put. Ona je poslije Drugog svjetskog rata u uslovima ideološko i partijski oblikovanog totalitarnog jednostranačja poštovala logiku konsocijalizma kroz proklamovanu ideju „duha bratstva i jedinstva bh naroda“. Odumiranjem totalitarnog režima Saveza komunista i globalnom „trećetalasnom demokratizacijom“ obnovljeno je višestranačje u Bosni i Hercegovini. Njime su otvoreni nacionalni problemi koji su Bosnu i Hercegovinu, bez institucionalizovanih mehanizama konsocijacijske zaštite podijeljenih segmenata, a uz izgublenu ideju „bratstva i jedinstva“ uveli u rat. Njena savremena institucionalizovana konsocijacija je proizvod „nametnutog rješenja odozgo“ (putem međunarodnog mirovnog sporazuma iz Dejtona, kreiranog i popisanog vojnom i političkom intervencijom Sjedinjenih Američkih Država i njihovih partnera), a ne „bazičnog konsenzusa odozdo“ (što bi podrazumijevalo dogovor oko državnosti i državnog uređenja elita segmenata podijeljenog društva Bosne i Hercegovine – bošnjačke, srpske i hrvatske).

Osnovnu tezu ovog rada crpimo iz radova brojnih teoretičara i pobornika konsocijacijske demokratije koji smatraju da su konsocijacijski aranžmani najbolji oblik prevencije i zaustavljanja sukoba u podijeljenim društvima. Međutim, njima suprotstavljeni teoretičari navode argumente koji idu u prilog tezi da konsocijacijski mehanizmi nerijetko znaju da budu činjenica koja opstuiše dalji demokratski razvoj. Naša teza prihvata tačnost obje argumentacije i ne postavlja ih u relaciju međusobnog isključivanja. U radu polazimo od pretpostavke da je

institucionalizovana konsocijacija najbolji model za održavanje mira i „realno ostvarivog nivoa demokratije“ u podijeljenim društvima. Nju smatramo političko-sistemskom platformom kojom se demokratski razvoj može da „zamrzne“, ali i da se otvori i dalje razvija pod uslovom da za to budu stvoreni odgovarajući kulturno-politički preduslovi. Takođe prihvatamo ograničenja institucionalizovane konsocijacijske demokratije u vidu onog dijela kritika koji se odnose na složenost procesa odlučivanja, izraženu partokratizaciju i političko-sistemsku centrifugalnost. Uspjeh konsocijacijske demokratije u određenom društvu zavisi od načina njenog institucionalnog uspostavljanja, sposobnosti izgradnje vlastitih modela pregovaranja i kompromisnosti elita podijeljenog društva, spremnosti suverenog naroda i njihovih elita na prihvatanje „logike konsocijalizma“, izgradnje društvenih centara moći koji će da budu odgovarajući korektiv partokratskim politikama i partikularnim interesima političkih elita, te međunarodnog konteksta u kojem se određena zemlja nalazi (pitanje geopolitičke pozicije i inostranog intervencionizma).

Istražujući gore navedene uslovnosti kompariramo konsocijacijske demokratije u Austriji i Bosni i Hercegovini. Na primjeru ove dvije zemlje pojašnjavamo kakve rezultate daje ovaj model demokratije u uslovima različitih kulturno-istorijskih nasljeđa, odnosa između segmenata podijeljenog društva, sposobnosti društveno-političkog redefinisavanja, međunarodnog konteksta i različitih metodoloških pristupa ostvarivanju konsocijacijskog aranžmana. Takođe otvaramo pitanja stabilnosti i funkcionalnosti političkog sistema, balansa između kolektivnih i pojedinačnih prava i međunarodnih integracija koje su postale neminovnost modernog doba. Navedene teze dovoljan su istraživački motiv za pisanje ovog rada u čijim zaključnim dijelovima želimo da izvedemo nova teorijska zapažanja, te da redefinišemo stara u okviru teorije o podijeljenim društvima i njihovim političko-sistemskim uređenjima.

KARAKTER KONSOCIJACIJSKE DEMOKRATIJE U AUSTRIJI

Pojedini teoretičari kažu da bi se razumjela realnost sadašnjeg vremena moramo imati osjećaj za prošlost (Fladerer, 2010, p 95). Zbog toga je veoma važno razumjeti istorijski aspekt i nastanak podijeljenog društva u Austriji kao i nastanak, po mnogo čemu, jedinstvene konsocijacijske demokratije kao jednog od oblika demokratske vladavine (Seeleib-Kaiser, Van Dyk, & Roggenkamp, 2008, pp 1-2).

Konsocijacijska demokratija u Austriji kao podijeljenom društvu nastala je odmah nakon Drugog svjetskog rata i stvaranja Druge austrijske republike kao nužna alternativa prijetećem raspadu države jer, kao što piše čuveni američki politikolog holandskog porekla Arend Lajphart (Arend Lijphart), suprotnost konsocijaciji je isključivo raspad države ili nasilno pretvaranje podijeljenog društva u nepodijeljeno to jeste asimilacija stanovništva što podrazumijeva promjenu identiteta (Kasapović, 2005, p 192). Pluralno društvo u Austriji nastaje stvaranjem tzv. Prve austrijske države, nastale nakon raspada Austrougarske monarhije 1918. godine, a ogledala se u „nametnutom austrijskom identitetu“ (Lauber, 1996, pp 126-127) koji niko nije želio jer se većina stanovnika smatrala Njemcima, izuzev elite u Katoličkoj crkvi koja je sanjala povratak „multinacionalne“ (Kramer, 1996, pp 8-9) Austrougarske monarhije (Sully, 1981, pp 2-3). Bilo je to vrijeme ideološkog fanatizma i isključivosti na ideološkoj osnovi između dva neprijateljski suprotstavljena tabora socijaldemokrata i pan-njemačkih nacionalista i liberala koji su čak formirali i „svoje paravojne formacije“ (Lauber, 1996, pp 265-266). U takvoj ideološko-političkoj atmosferi i u uslovima siromaštva stanovništva usljed plaćanja reparacija silama pobjednicama Prvog svjetskog rata, te opšteg beznađa društva novonastale države (Sully, 1981, p 9), započet je „građanski rat 1934. godine“ (Lauber, 1996, pp 265-266) poslije kojeg je Prva austrijska država anektirana 1938. godine

od strane nacističke Njemačke, a njeni su gradovi Salzburg i Grac postali najveći nacistički centri (Sully, 1981, pp 100-101).

U Prvoj austrijskoj državi postojala su tzv. „tri Lagera“ (Heinisch, 2002, p 19). Riječ o Socijaldemokratskom lageru, Pan-njemačkom lageru i Katoličko-konzervativnom lageru, koji iako ideološki suprotstavljeni nisu željeli Prvu austrijsku državu (Kramer, 1996, p 151). U uslovima takve ideološke podijeljenosti između liberala Pan-nemačkog lagera i marksista Socijaldemokratskog lagera, treći Katoličko-konzervativni lager odustaje od početnog neprijateljskog stava protiv liberala „Pan-nemačkog lagera“¹ i za glavnog neprijatelja proglašavaju marksiste Socijaldemokratskog lagera (Berger, 2010, pp 74-75). Pogotovo im je zasmetao uspon popularnosti u tzv. „crvenom Beču“ (Berger, 2010, 72-73) gdje su socijaldemokrate putem progresivnog oporezivanja izgradile mnoštvo savremenih škola, vrtića, bolnica i stambenih zgrada (Sully, 1981, pp 122-123). Zbog toga je Katolička crkva pokrenula stvaranje svojih katoličkih udruženja i aktivnosti pa je svaki pripadnik Katoličko-konzervativnog lagera morao čitati katoličke novine, ići kod katoličkog frizera, voditi dijete u katolički vrtić ili katoličku školu, i konačno na parlamentarnim izborima glasati za isključivo katoličku partiju tj. Hrišćansko-socijalnu partiju (Christlichsoziale Partei – HSP) predhodnicu današnje Austrijske narodne partije (Österreichische Volkspartei – ÖVP) (Evans, 1999, pp 8-9). Ovakvo svoje djelovanje Katolička crkva je nazvala „korporativizmom“ (Evans, 1999, pp 4-5) dok su drugi posmatrači ovaj proces imenovali „političkim katolicizmom“ (Evans, 1999, 8-9). Katolički

¹Pan-njemački lager su, zbog jasnijeg razumjevanja, pretežno činili njemački protestanti „luteranci i reformisti“ (Bunker 2005: 140-143) koji su bili nastanjeni u pokrajinama (Länder) Burgenland, Gornja Austrija, Štajerska i Koruška, kao i konzervativci protivnici Katoličke crkve, koji su svi zajedno bili veoma nepoverljivi prema Katoličkoj crkvi naročito zbog njihove politike pokatoličavanja Njemaca protestanata (Heinisch, 2002, p 50).

korporativizam” to jeste „politički katolicizam“ je bio prva matrica koja je iskorištena u stvaranju konsocijacijske demokratije Druge austrijske republike (Talos, 1996, pp 103-104).

Svojevremeno je Arend Lajphart napisao da je u konsocijacijskom inženjeringu važno poštovati redosljed poteza (Lijphart, 1992, p 50). U slučaju Druge austrijske republike konsocijacijska demokratija je bila prinudna jer je njeno konstituisanje počelo 1945. godine odmah nakon završetka Drugog svjetskog rata, u uslovima okupacije savezničkih snaga,² a njen prvi potez je bio, pored „prividne denacifikacije“³ i „odustajanja socijalista od marksizma“, ugradnja političkog katolicizma u tzv. „socijalno partnerstvo“ i pretvaranje Katoličke crkve u kohezionog faktora konsocijacijske demokratije u Drugoj austrijskoj republici (Müller, & Steininger, 1994, pp 87-94).

U ostvarivanju politike prema kojoj je Katolička crkva postala kohezioni faktor u okviru tzv. „socijalnog partnerstva“, koje je usput neustavna kategorija i koje je nastalo isključivo kao koalicioni dogovor poslijeratne i prinudne „velike koalicije“ socijalista i „narodnjaka katolika“ (Conway, 2001, pp 306-307), a u uslovima okupacije (Pelinka, 1983, pp 234-235), sva tri Lagera su morala međusobno približiti stavove. Katolička crkva je prihvatila liberalizam i demokratiju „protiv kojih je bila u Prvoj

austrijskoj republici” pa je u tom smislu „odustala od formalnog tutorstva” nad vodećom Austrijskom narodnom partijom (ÖVP) pristajući na naziv „narodne partije“ (Horner, 2001, p 745) umesto hrišćanske koji maskira katoličke vrijednosti to jeste „katoličku socijalnu doktrinu” (Müller, & Steininger, 1994, pp 94-95). Sa druge strane Socijalistička partija Austrije (Sozialistische Partei Österreichs – SPÖ) morala je da se odrekne svojih radikalnih i revolucionarnih članova pa je čak, što je veoma interesantno, u uslovima okupacije to jeste „prećutne saglasnosti” okupacionih snaga pozvala ogroman broj svojih članova izbeglih Jevreja da se ne vraćaju u Austriju s obrazloženjem da to može ugroziti stabilnost mlade austrijske države (Sully, 1981, pp 40-41). Dodatno, trećem Pan-nemačkom lageru, koga su činili nacisti, je donešenim Zakonom o denacifikaciji zabranjeno „formalno političko delovanje” ali i izbornim sistemom u kojem su dvije vodeće partije Socijalisti (SPÖ) i Narodnjaci (ÖVP) forsirane kroz duplo postavljeni cenzus i već etablirano i neustavno „socijalno partnerstvo“ koje je popunila „velika koalicija“ (SPÖ i ÖVP) sastavljena isključivo od Socijalista i Narodnjaka (Pelinka, 1983, pp 234-235). Očigledno je da okupacione snage koje su tada stvarale konsocijacijsku demokratiju u Austriji nisu mogle da spriječe, pa čak i Zakonom o denacifikaciji, političko delovanje „ogromnog broja nacista” (Sully, 1981, pp 158-159). Zanimljivo je da je Austrija „bila proglašena za žrtvu od strane nacizma“ (Heinisch, 2002, pp 13-16) iako su mnogi vodeći nacisti bili porijeklom iz Austrije. Tako se dogodilo da je 1949. godine na parlamentarnim izborima „nacistička partija” pod nazivom Liga nezavisnih (Verband der Unabhängigen – VdU), predhodnica današnje Slobodarske partije Austrije (Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ), osvojila čak 12% glasova dok je Slobodarska partija Austrije (FPÖ) 1956. godine odmah nakon proglašenja nezavisnosti 1955. godine postala treća politička partija po snazi u Austriji.

²Austrija je od 1945. do 1955. godine, kada je stekla nezavisnost, bila okupirana od strane savezničkih sila i bila je podijeljena na okupacione zone: sovjetsku, američku, britansku i francusku (Berger, 2010, p 86).

³Iako je Austrija, u uslovima okupacije od strane savezničkih trupa, donijela Zakon o denacifikaciji kojim je zabranjeno političko djelovanje bivših nacista, to nije bio njihov stvarni pad i totalno odstranjivanje iz političkog života. Bivši nacisti (dva novinara i nekoliko demobilisanih vojnika nacističke Njemačke) su 1949. godine osnovali pronacističku partiju Ligu nezavisnih (Verband der Unabhängigen – VdU) koja je na parlamentarnim izborima, te iste godine, osvojila 12% glasova. Ona je prethodnica današnje Slobodarske partije Austrije (Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ) (Sully, 1981, pp 100-101).

Sa druge strane, uporedo sa izgradnjom konsocijacijskih institucija na nedemokratski način jer se sav proces odigravao u uslovima okupacije to jeste nametnute „velike koalicije“ u okviru „nametnutog dvopartijskog izbornog sistema“ (Müller, 1996, pp 92-93) i „nametnutog socijalnog partnerstva“ (Pelinka, 1983, pp 234-235) sa „političkim katolicizmom kao kohezionim faktorom“ (Irving, 1979, pp 1-2) krenulo se i sa jačanjem austrijskog identiteta. To je najprije učinjeno „stvaranjem straha“ (Heinisch, 2002, pp 12-16) od nacističke prošlosti koja je oprostena Austriji time što je proglašena žrtvom, a ne nacističkim prostorom, da bi se nedugo poslije toga stvorio „mit o postojanju nečega naročito austrijskog“ (Sully, 1981, pp 4-5) to jeste „mit o izuzetnosti“ (Gerlich, 1996, p 213) zbog čega je „mala alpska nacija“ (Heinisch, 2002, p 13) osnažena međunarodnim „neutralnim statusom“ (Kramer, 1996, pp 4-5). Austrija je uz ostvareni postratni ekonomski napredak 1971. godine od Pape Pavla VI (Pope Paul VI) dobila epitet graditelja mira, kao i epitet „ostrva blagoslovenih ljudi“ (Heinisch, 2002, pp 13-15). U ovakvoj situaciji prihvatanje austrijskog identiteta raste i kreće se od totalnog nipođaštavanja 1945. godine do 47% prihvaćenosti 1956. godine (Lijphart, 1992, p 87), zatim 66% 1964. godine, pa do današnjeg skoro totalnog prihvatanja austrijskog identiteta (Sully, 1981, pp 4-5).

Dakle, dok je s jedne strane politička stabilnost postignuta izgradnjom konsocijacijskih institucija i političke kulture pogotovo preko popularizacije zajedničkog austrijskog identiteta, dotle je višestruka raspodjela moći postignuta stvaranjem tzv. „socijalnog partnerstva“ koje je sačinjeno od četiri Komore (Komora sindikata – ÖGB, Komora rada – AK, Komora privrede – BWK i Komora poljoprivrede – LWK) koje na osnovu „zakonski obaveznog članstva“ (Talos, 1996, pp 104), osim Komore sindikata (ÖGB), gotovo svih zaposlenih u Austriji i mrežne povezanosti sa vodećim političkim partijama (ÖVP i SPÖ), koje su bile

koalicioni stvaraoci ovakvog sistema (Seeleib-Kaiser, et al., 2008, pp 2-3), postaju najjači konsocijacijski instrument dogovaranja (Sully, 1981, pp 23-25). On je snažniji i od partijskog sistema i pregovaračkih mehanizama parlamentarizma (Sully, 1981, pp 22-23). Usljed toga austrijsko društvo postaje klijentelističko i više zainteresovano za članstvo u Komorama socijalnog partnerstva nego u političkim partijama (Talos, 1996, pp 103-104). Rezultat tog „preplitanja“ (Seeleib-Kaiser, et al., 2008, pp 2-3) je neprestano „preliminarno dogovaranje“ (Gerlich, 1996, p 220) u Komorama socijalnog partnerstva zbog čega su vodeće političke partije (ÖVP i SPÖ) postale zapravo „delegati Komora socijalnog partnerstva“ sa relativno mladim liderima i ležernim političkim stavovima jer u suštini nisu zadužene za donošenje važnih odluka koje su već donesene (Talos, 1996, pp 106). Naravno, ovakva partijska ležernost je pripisana austrijskoj političkoj kulturi kao još jednom dijelu već stvorenog „mita o izuzetnosti“ (Talos, 1996, pp 106).

Konačno, treba još i dodati da je socijalno partnerstvo (četiri Komore) postalo osnovni temelj konsocijacijske demokratije u Austriji to jeste „temelj stabilnosti i višestruke raspodjele moći“ (Talos, 1996, pp 103-104). Sve to na način što su s jedne strane dvije vodeće političke partije (ÖVP i SPÖ) u poslijeratnoj „velikoj koaliciji“ kao tvorci prenijele na ovaj neustavni konsocijacijski mehanizam svoju „decentralizovanu strukturu to jeste proporcionalnost“ (Sully, 1981, pp 54-55) kao i „na bazi pariteta“ (Talos, 1996, pp 110) stalno učešće u „Komisijama kancelarske Vlade“ (Seeleib-Kaiser, et al., 2008, pp 2-3), dok su sa druge strane omogućile Komorama socijalnog partnerstva kroz „obavezno članstvo“ (Talos, 1996, pp 104) gotovo svih zaposlenih u državi (sem Komore sindikata – ÖGB) ogromnu finansijsku moć usljed čega su Komore socijalnog partnerstva sa partijskim liderstvom postale „tutori celokupnog partijskog sistema“ (Talos, 1996, pp 6-7). U njemu se lideri političkih partija „međusobno druže“ (Sully, 1981, pp

20-21) jer su istovremeno i funkcioneri u Komorama socijalnog partnerstva u kojima se svakodnevno dogovaraju zbog čega u Austriji „nema štrajkova” (Talos, 1996, pp 113-114) niti nekakvih žestokih partijskih rasprava u Parlamentu (Talos, 1996, pp 106-108). Konsocijacijska demokratija u Austriji posjeduje „brizljivo dogovoreni sistem saradnje“ (Lijphart, 1992, p 106), uspostavljen uz pomoć socijalno-ekonomskih interesnih grupa (Seeleib-Kaiser, et al., 2008, pp 1-2) koje su pomirile sve duboko nepomirljive razlike iz predhodnih vremena.

KARAKTER KONSOCIJACIJSKE DEMOKRATIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosnu i Hercegovinu je moguće uporediti sa tradicionalnim jelom koje se pravi na njenom prostoru nazvanim sarma. Sarma se najčešće pravi od riže i mljevenog mesa umotanog u nekoliko listova kupusa te skuvanog u loncu. Riječ je o jednostavnom, ali nepredvidivom jelu. Pored osnovna tri sastojka: mljevenog mesa, riže i kupusa brojni kuvari u nju dodaju različite začine i dodatke, od slanine, preko gljiva, do raznog drugog povrća. I to zavisi od mjesta do mjesta, pa čak i od vjerske ili nacionalne skupine. Koliko god sarmi vremenom da probate svaka naredna može da vas pozitivno, ali i neprijatno iznenadi. Tako je i sa Bosnom i Hercegovinom, koliko god da je izučavamo uvijek nas nečim političkim iznenadi, a to po pravilu vodi ka redefinisaju određenih naučnih zaključaka. To je posljedica njene pluralnosti građene u dugom istorijskom trajanju i političko-sistemskih rješenja koja nisu njen autohtoni i konsenzualni proizvod.

Pluralno društvo u Bosni i Hercegovini stvarano je vijekovima, a primarno su ga oblikovali geografija i religija. Bosna i Hercegovina je planinska zemlja koju presjecaju jake rijeke spuštajući se ka širokom prostoru Panonske nizije na Sjeveru i Jadranskom moru na Jugu. Dolinama rijeka prolazili su karavanski putevi između Sjevera i Juga, a posebno

između Istoka i Zapada. Oni su osim rijekama išli kroz planinske visoravni i vrleti, često neprohodne i hladne. Na ovom se prostoru još od neolita razvijaju različite manje kulture (Butmirska, Glasinačka i druge), čije je stanovništvo ustupali mjesto novim narodima (umnoome se asimilujući sa potentnijim entitetima) koji su se ovdje naseljavali. Brojni ratovi i seobe, a posebno postojanje različitih imperijalnih osvajača, njihovih carstava, religijskih, društveno-ekonomskih i političko-sistemskih obrazaca, učinile su prostor današnje Bosne i Hercegovine pluralnim. Njena pluralnost se ogleda u snažno prisutnim socijalnim razlikama, izraženim regionalizmima, različitim i nepomirljivim istorijskim interpretacijama, sukobom između tradicionalnog i modernog, autoriteta i slobodarstva, obrazovanja i neukosti. Međutim, nijedna podjela nije toliko učinila prostor Bosne i Hercegovine pluralnim kao što je to religijska. Prva velika podjela nastaje kada se poslije 1054. godine hrišćanstvo dijeli na katolički i pravoslavni dio. Prostor Bosne i Hercegovine se našao na granaci, pa je nerijetko bio predmet međuvjerskih sukoba. Sve je dodatno usložio prodor islamske religije u Evropu i pad Bosne, a kasnije i Hercegovine pod Osmansko carstvo.

O složenosti ovog problema koji je Bosnu i Hercegovinu učinio pluralnim prostorom pisali su brojni autori. Među njima je i Ivo Andrić koji u „doktorskoj disertaciji Razvoj duhovnog života u Bosni pod uticajem turske vladavine (1923) u drugom poglavlju naslovljenom kao „Širenje islama kao neposredan uticaj turske vladavine“ kaže: "Od odlučujućeg značaja je to da je Bosnu, u najkritičnijem trenutku njenog duhovnog razvoja, u doba kada je previranje duhovnih snaga dostiglo vrhunac, osvojio jedan azijski ratnički narod čije su društvene institucije i običaji značili negaciju svake hrišćanske kulture i čija je vera – nastala pod drugim klimatskim i društvenim uslovima i nepodesna za svako prilagođavanje – prekinula duhovni život zemlje, izobličila ga i od tog života načinila nešto sasvim osobeno". Ovim je autor za račun

hrišćanske Evrope marginalizovao islam na šta je odmah reagovao jedan od njegovih recezenata prof. dr Hajnrih Feliks Šmit izražavajući bojazan da "jedna od autorovih teza, njegovo poricanje svakog za kulturu posticajnog uticaja islama i Turaka, neće ostati bez prigovora..." (СИМОВИЋ, 2008). I zaista, Ivo Andrić je izazvao polemiku, posebno njegovi kasniji literarni radovi u kojima pokazuje svu složenost međureligijskih odnosa i života u Bosni i Hercegovini. Svu njenu pluralnost i „tamnovilajetnost“ zbog koje je i danas zatvorenik svojih podjela i lak plijen inostranih osvajača. Decenijama kasnije Ivo Andrić dobio je surov i neargumentovan prigovor, za šta je bojazan izrazio ranije pomenuti Hajnrih Feliks Šmit. Najveću kritiku Andrićevog literarnog i naučnog rada dao je Muhamed Filipovića koji u eseju pod nazivom „Bosanski duh u književnosti – šta je to?“ kaže da je književnost Ive Andrića „Bosnu više dijelila, negoli mnoge vojske koje su preko nje marširale i u njoj krv proljevale“ (Život, 1967, str. 6).

Upravo ovakva formulacija Muhameda Filipovića pokazuje svo licemjerstvo politike negacije religijski duboko podijeljenog društva Bosne i Hercegovine o čemu je Ivo Andrić briljantno pisao. On je ovo činio daleko prije Sejmuela Hantingtona koji je za Bosnu i Hercegovinu konstatovao da se nalazi na „krvavoj liniji sukoba civilizacija“ (ХАНТИНГТОН, 2000, стр. 230). Muhamed Filipović pripada onoj idejnoj preteči savremenih bošnjačkih intelektualaca koji žele da umanje religiozni pluralizam i konfliktnost Bosne i Hercegovine, čime se umnogome minimalizuje islamska uloga u izgradnji podjela i konflikata na ovom prostoru, a otvara se mogućnost za izgradnju kvazi-građanskog modela u kojem, u situaciji klasične predstavničke demokratije, postoji brojčana „nadmoć“ muslimansko-bošnjačkog elementa. Elitu koja zastupa ovu političko-teorijsku logiku nazivamo antikonsocijalistima i o njihovim kritikama konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini smo pisali obimnije u

ranijim radovima (СИМОВИЋ, 2019, стр. 177-181).

Koliko je religija bila i ostala bitna kategorija u pluralizaciji stanovništva u Bosni i Hercegovini piše Milorad Ekmečić navodeći religiju glavnom vododjelnicom nacije: „Religija kao vododjelnica nacije se nije mogla suzbiti u uslovima opšteg zaostajanja razvoja Balkana u socijalnom i kulturnom pogledu. I u vremenima dominacije jugoslovenske ideologije, religija za južnoslovenske narode ostaje uvek dominantni 'ancien depot'. To je osnova od koje se uvek polazi od početka. Ne samo programi političkih stranaka, velike deklaracije prelomnih istorijskih vremena, nego način ponašanja vernika raznih religija je uvek dioba na račun drugih religija i verovanja. Ne samo programi političkih grupacija, socijalnih slojeva i vlada, nego način mišljenja na večernim sedeljama da se ubije dugo zimsko vreme, opterećeno je ambisom religiozne podele“ (ЕКМЕЧИЋ, 2007, стр. 201).

Religijske podjele iz predosmanskog doba, koje dobijaju svoju novu pluralnost u vrijeme Osmanske vladavine, kulminirale su u vrijeme vladavine Austrougarske monarhije, koja je krenula sa identitetskim eksperimentisanjem u vidu bosanstva, da bi kasnije, sa nastankom Jugoslavije, došla ideja jugoslovenstva. Sve ovo učinilo je pluralnost Bosne i Hercegovine snažnom i opterećujućom. Sve zemlje svijeta su heterogene. Međutim, ne na isti način i sa istim političkim posljedicama. U tom kontekstu Mirjana Kasapović piše da su „sva moderna društva pluralistička, ali su samo neka od njih pluralna. U oba tipa društava postoje značajne kulturne, to jeste vjerske i etničke podjele, ali samo u pluralnim one imaju istaknuto političko značenje“ (Kasapović, 2011, str. 68). Zbog tog istaknutog političkog značenja koje ima religija u Bosni i Hercegovini, a koja je primarno oblikovala njene današnje konstitutivne nacije (bošnjačku, srpsku i hrvatsku) Mirjana Kasapović ocjenjuje: „Raspalom autokratskoga komunističkoga poretka u Bosni i Hercegovini gotovo su odmah izbile na vidjelo stare vjerske i

nacionalne podjele“ (Kasapović, 2005, str. 133).

One su dobile potvrdu, početkom devedesetih godina dvadesetog vijeka, u formiranju stranaka sa nacionalnim predznakom koje su kasnije otvorile sukob koji je bez institucionalnih konsocijacijskih mehanizama veta i međunacionalnih ograničenja završio u tragičnom ratu (1992-1995). O nastanku političkih partija u Bosni Hercegovini i uticaju religije na njihovo političko samooblikovanje detaljnije smo pisali u našim ranijim radovima (Simović, 2011; Симовић, 2012; Симовић, 2014). Proces koji je doveo do rata u Bosni i Hercegovini bio je kombinacija slabe političke kulture koja je posljedica autoritarnog nasljeđa, odstupanja od logike konsocijalizma koja je decenijama postojala kao neformalna i svakodnevna praksa u komunikaciji ljudi unutar Bosne i Hercegovine, zatim procesa sukoba putem jednostranog donošenja niza konstitucionalnih odluka najvažnijih nacionalnih partija i nezaobilaznog međunarodnog intervencionizma.

Godine autoritarne političke kulture i nedemokratsko iskustvo bili su ključni razlog nesposobnosti pregovaranja najvećeg dijela nacionalno-političkih elita oko dva ključna pitanja u Bosni i Hercegovini. Prvo je bilo pitanje nezavisnosti Bosne i Hercegovine, a drugo pitanje njenog uređenja. Stranka demokratske akcije koja je bila vodeća muslimanska (kasnije će Muslimani promijeniti naziv u Bošnjaci (1993)) partija zastupala je stav o nezavisnoj i centralizovanoj Bosni i Hercegovini. Srpska demokratska stranka kao najveća srpska partija tražila je ostanak Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji i stvaranje decentralizovanog sistema unutar Bosne i Hercegovine. Hrvatska demokratska zajednica podržavala je nezavisnost Bosne i Hercegovine, ali i njeno buduće decentralizovano uređenje.

Krhka demokratska svijest i odsustvo demokratske prakse pregovaranja dovelo je do procesa jednostranog donošenja niza konstitucionalnih odluka najvažnijih nacionalnih partija, što je suprotno logici konsocijalizma, a u slučaju Bosne i

Hercegovine to je značilo i otvaranje vojnog sukoba. Sumirajući istraživanja koja je na ovu temu provodio Radimir Nešković prenosimo najvažnije i često preglasavanjem („tiranijom većine“) usvojene akte u periodu od 1990. do 1992. godine (Nešković, 2013, str. 128-154). Sve je počelo sa donšenjem amandmana LX na Ustav Bosne i Hercegovine (ovaj je amandman izglasan voljom Saveza komunista Bosne i Hercegovine pred kraj njihove jednopartijske vladavine) kojim je pomjeren balans sa etničkog ka građanskom. Poslije ovog dokumenta uslijedila je inicijativa za konstituisanjem Vijeća naroda koju je pokrenula Srpska demokratska stranka i koji bi kao političko-sistemska institucija imao mogućnost ostvarivanja nacionalnog veta čime bi se spriječila majorizacija bilo koje od konstitutivnih nacija. Ova konsocijacijski determinisana inicijativa je odbijena poslije čega je uslijedila odluka o osnivanju Srpskog nacionalnog vijeća, a zatim odluke o osnivanju srpskih autonomnih oblasti i regije. Po formiranju prve demokratski izabrane skupštine 1990. godine većina sastavljena od SDA, SDS i HDZ je bila međusobno netrpeljiva i sklona konstitucionalnom preglasavanju partnera što se vidi u nizu donesenih akata. Među prvima je bio podnošenje Memoranduma – pisma o namjerama Stranke demokratske akcije, a zatim i definisanje Platforme o položaju BiH u jugoslovenskoj državnoj zajednici. Ove su odluke nastale kao proizvod okupljanja antijugoslovenske koalicije oko Stranke demokratske akcije i Hrvatske demokratske zajednice. Reakcija njihovog koalicionog partnera Srpske demokratske stranke bila je u donošenju odluke o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (kojoj se priključio poslanik Srpskog pokreta obnove te kasnije i deset poslanika iz tzv. „lijevog bloka“ partija). Ovo je tijelo donijelo niz odluka među kojima su najvažnije: Odluka o ostajanju srpskog naroda Bosne i Hercegovine u zajedničkoj državi Jugoslaviji, Odluka o organizaciji i provođenju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini o ostajanju u

Jugoslaviji, Deklaraciju o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine, Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine i Odluku o povlačenju predstavnika predstavnika SR Bosne i Hercegovine iz saveznih državnih organa i organizacija. Uskoro je i Hrvatska demokratska zajednica donijela Odluku o uspostavljanju hrvatske zajednice Hercegovine. Presudan događaj u savremenoj historiji Bosne i Hercegovine bio je donošenje Odluke o referendumu za suverenu i nezavisnu. Za ovu su odluku uglavnom glasali muslimanski i hrvatski poslanici, primarno okupljeni u Stranci demokratske akcije i Hrvatskoj demokratskoj zajednici.

Tadašnji Ustav Bosne i Hercegovine definisao je postojanje tri konstitutivne nacije – srpske, muslimanske i hrvatske. Decenijama je neformalno primjenjivan model paritetnosti i međunacionalnog „balansiranja“. Ovo nije apsolutno tačna ocjena jer su postojali brojni primjeri nacionalne neparitetnosti, pa čak i diskriminacije. Ovo se posebno ogledalo u neravnomjernom razvoju pojedinih krajeva Bosne i Hercegovine koji nije imao samo ekonomske već i političke motive. Međutim, mir i koegzistencija su ipak održavani kroz „logiku konsocijalizma“, kako je to uvijek u Bosni i Hercegovini historijski bilo. Svaki put u historiji kada bi se narušila „logika konsocijalizma“ pluralno društvo u Bosni i Hercegovini bi završilo u sukobu. To se desilo i 1992. godine. Preglasavanje i konstitucionalna jednostranost nacionalno-političkih elita odvela je Bosnu i Hercegovinu u rat. Međutim, uz obilatu pomoć dijela inostranih aktera (Voren Cimerman) koji su „sugerisali“ odbijanje (Alija Izetbegović) propale su i posljednje šanse za mir i uspostavljanje institucionalizovane konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini definisane u okviru „Kutiljerova plana“ (1992) (o motivima odbijanja „Kutiljerova plana“ od strane Alije Izetbegovića pogledati detaljnije u knjigama Čedomira Antića i Nenada Kečmanovića (Антић и Кеџмановић, 2016) i Vlade Simovića (Симовић, 2019)).

Dešavanja tokom 1990., 1991. i 1992. godine pokazala su sve manjkavosti klasične predstavničke demokratije i potrebu za uspostavljanjem konsocijacijske demokratije sa nizom mehanizama „kočnice i ravnoteže“ kojima će se mogućnosti za rat svesti na minimum, a izgraditi osnova za održivost demokratije. I kao što je navedeni period pokazao sve manjkavosti klasične predstavničke demokratije unutar pluralnog društva, tako je period kongresnog stvaranja, pod posredstvom i primjenom sile inostranih aktera, institucionalizovane konsocijacijske demokratije konačno oblikovane u Dejtonu, pokazao kako ona ne treba da se uspostavlja. U procesu od početka rata 1992. do njegovog završetka 1995. godine međunarodni akteri, u početku primarno Evropska unija, a kasnije Sjedinjene Američke Države, organizovale su niz arbitražnih kongresa na kojima su nudili političko-sistemska rješenja koja su podrazumijevala uspostavljanje konsocijacijskih mehanizama. Međutim, nacionalno-političke elite u Bosni i Hercegovini su stvorile tri entiteta koja su funkcionisala. Imali su svoje teritorije, stanovništvo, vojsku i faktičku vlast. Svaki od ovih entiteta je imao drugačiju viziju Bosne i Hercegovine. Republika Bosna i Hercegovina je htjela ostvarivanje vlasti nad cjelokupnom teritorijom i centralizovanu, nezavisnu državu. Republika Srpska i Herceg-Bosna nezavisnost. Dejtonskim mirovnim sporazumom, kojem je prethodio bošnjačko-hrvatski sporazum iz Vašingtona, niko nije ostvario sve zacrtane ciljeve. Konsocijalisti bi sa pravom rekli da je upravo to konsocijacija, sistem sompromisau kojem svi „nešto dobiju, a zauzvrat nešto daju“ i gdje se uspostavljaju održivi mehanizmi „kočnice i ravnoteže“. Međutim, Ustav Bosne i Hercegovine, nastao Sporazumom iz Dejtona, nije proizvod „bazičnog konzenzusa“ nacionalno-partijskih aktera, njihovog dogovora i pristanka suverenih naroda koje predstavljaju. Ovaj je Ustav oktroisan. A svaki takav ustav piše Goran Marković „nije izraz narodne volje“ (Марковић, 2021, стр. 45-46). Ovaj autor dodaje i to da

Simović, V., & Ilić, I. (2022). Austria and Bosnia and Herzegovina in consociational theory and practice. *Sted Journal*, 4(1), 67-82.

je Ustav Bosne i Hercegovine „oktroisan, jer narod nije učestvovao u njegovom donošenju ni neposredno ni posredno. Niti ga je narod prihvatio na referendumu, niti ga je usvojila skupština. On je rezultat mirovnih pregovora i „unesen“ je u Bosnu i Hercegovinu spolja“ (Марковић, 2021, стр. 46). Upravo „uvezena“, a ne „bazična“ ustavnost postaće umnogome uzrok nestabilnosti konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini.

Na pitanje, da li je Bosna i Hercegovina, barem formalno konsocijacijska demokratija prva je dala odgovor Mirjana Kasapović. Ova je autorka ne samo opojmila Bosnu i Hercegovinu kao konsocijacijsku demokratiju, već je ponovo aktuelizovala pitanje ideje konsocijalizma, što je prihvatio ne mali broj teoretičara na ovom prostoru. U svojoj studiji Mirjana Kasapović navodi da su nakon rata u Bosni i Hercegovini „prilagođeni normativni institucionalnopolitički aranžmani, pa je temeljnim zakonima uspostavljena konsocijacijska demokratija“ (Kasapović, 2005, p 151) Ona navodi da u Bosni i Hercegovini postoje institucionalizovani elementi konsocijacijske demokratije poput „teritorijalne autonomije nacionalnih segmenata u vidu entiteta i kantona“, „razmjernost i paritetnost kao načela ustrojstva glavnih političkih institucija“, te „konsenzus, kvalificirane većine i veto kao pravila odlučivanja“ (Kasapović, 2005, pp 151-157).

Međutim, i pored činjenice da ima sve nabrojane mehanizme ugrađene u svoj Ustav i zakone, Bosna i Hercegovina ima brojne nedostatke koje je čine nestabilnom i često nefunkcionalnom konsocijacijskom demokratijom. I na tom polju Mirjana Kasapović prva daje teorijsko tumačenje zašto je to tako. Ona navodi da, iako Bosna i Hercegovina ima niz političko-sistemskih rješenja, koja teorijski pogoduju uspostavljanju konsocijacijske demokratije, u praksi to nije slučaj. Razlog je u tome, naglašava Mirjana Kasapović, što Bosni i Hercegovini nedostaju „temeljne političke pretpostavke“ da bi se ostvarila konsocijacijska demokratija. U tom kontekstu ona kaže: „Vidim tri glavna

uzroka nedjelotvornosti modela konsocijacijske demokratije i konsocijacijske države na razini Bosne i Hercegovine kao državne cjeline te još jedan, dodatni uzrok na razini Federacije kao državne podcjeline: nepostojanje konsenzusa o državnoj zajednici, nepostojanje konsenzusa o političkom sustavu, nedosljednu strategiju međunarodnih aktera u konstrukciji demokratske države, te nepovoljnu dvosegmentarnu strukturu Federacije sa izrazitom brojčanom premoći jednog segmenta“ (Kasapović, 2005, str. 161-162).

Bošnjačku intelektualnu i političku elitu označavamo glavnim protagonistima neuspjeha logike konsocijalizma u Bosni i Hercegovini, kao jedinog prihvatljivog mehanizma održavanja mira i demokratije u uslovima njene nacionalno-religijske pluralnosti. Ovo je prilično paradoksalna situacija, jer zahvaljujući Dejtonskom mirovnom sporazumu i njegovom Ustavu, koji ima ugrađene konsocijacijske mehanizme, Bosna i Hercegovina opstaje kao država, sa svim svojim problemima, od političke nestabilnosti do upitnog suvereniteta. Ovo je politički paradoks jer je bošnjačkoj eliti najviše stalo do očuvanja Bosne i Hercegovine kao cjeline.

O paradoksalnosti politike bošnjačke elite pišu Nenad Kecmanović, Aleksandar Vranješ i Željko Budimir navodeći da „postoji izvjesna kontradiktornost, da najveći zagovornici državnosti BiH politički rade na urušavanju same državne zajednice i njenih dejtonskih temelja, dok druga dva najmanje zadovoljna konstitutivna naroda u suštini brane dejtonsko ustrojstvo. Ovu kontradiktornost nastalu dejtonskim djelovanjem bošnjačke političke elite identifikovali smo kao „bosanski paradoks“, posebno jer potencijalno rušenje dejtonske BiH nije nikakva garancija da bi na njenim temeljima nastala neka nova Republika BiH (ili bar ne u postojećim dejtonskim granicama), pa se ovaj politički avanturizam može posmatrati kao „kockanje“ sa budućnošću BiH koje dolazi od strane upravo bošnjačke političke elite“

Simović, V., & Ilić, I. (2022). Austria and Bosnia and Herzegovina in consociational theory and practice. *Sted Journal*, 4(1), 67-82.

(Кецмановић, Врањеш и Будимир, 2021, стр 335).

Na tragu Mirjane Kasapović i brojnih drugih teoretičara koji su se bavili konsocijacijskom demokratijom u Bosni i Hercegovini dali smo u ranijim radovima svoja zapažanja o problematičnosti bh konsocijacijske demokratije. Osnovni problem neuspjeha konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini jeste u tome što je u procesu njenog nastanka došlo do „metodološke pogreške teorijske proceduralnosti uspostavljanja konsocijacijske demokratije u podijeljenom i postkonfliktnom društvu“ kakva je Bosna i Hercegovina. U tom kontekstu pišemo sljedeće: „Bez obzira na činjenicu da je riječ o modelu demokratije prikladnom za podijeljena društva, čemu je Belgija primjer za uzor, način njenog uspostavljanja u Bosni i Hercegovini bio je i uzrok njenog neuspjeha. Put do ostvarivanja institucionalizovanog konsocijalizma u Bosni i Hercegovini išao je inostranim „nametanjem odozgo“ (kroz dejtonski ustavni aranžman), a ne „konsenzusom odozdo“ (kreiranjem i prihvatanjem ustavnosti od strane suverenih naroda u Bosni i Hercegovini i njihovih partijskih elita). Ovakav način uspostavljanja institucionalizovane konsocijacije u Bosni i Hercegovini definišemo pojmom „konstitucionalni radikalizam odozgo“ i postavljamo ga nasuprot pojmu „konstitucionalni reformizam odozdo“ koji je ostvaren u procesu nastanka belgijske konsocijacije“ (Симовић, 2019, стр. 12). U nastavku navodimo na navedenu „„metodološku pogrešku“ nastalu u procesu ostvarivanja konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini smatramo uzrokom sukoba između centrifugalnih tendencija partijskog i centripetalnih tendencija političkog sistema, koje u uslovima uspješne konsocijacijske demokratije ne bi trebalo da postoje. Zahvaljujući sukobu centrifugalnog u partijskom i centripetalnog u političkom sistemu Bosne i Hercegovine dolazi do niza političkih i društvenih pojava koje onemogućavaju stvaranje stabilnijeg i funkcionalnijeg sistema“ (Симовић, 2019, стр. 12).

Koliko je Bosna i Hercegovina zanimljiva istraživačima podijeljenih društava i konsocijacijske demokratije govori činjenica da su o ovoj temi pisani brojni radovi, a postojale su i velike naučne rasprave, kao što je to svojevremeno bilo u mostarskom časopisu „Status“ (vidjeti brojeve časopisa „Status, magazina za političku kulturu i društvena pitanja“ iz 2006. i 2007. godine). Sve ovo čini Bosnu i Hercegovinu odgovarajućom studijom slučaja koju je potrebno porediti sa drugim pluralnim društvima i njihovim političkim sistemima (Симовић, 2017; Симовић, 2018) kako bi se dobila nova saznanja i zaključci vezani za teoriju o podijeljenim društvima i teoriju o demokratiji.

ZAKLJUČCI KOMPATIVNE ANALIZE: ŠTA KONSOCIJALISTI MOGU DA NAUČE OD AUSTRIJE I BOSNE I HERCEGOVINE

Svojevremeno su politikolozi konsocijacijski sistem demokratije uspostavljen u Švajcarskoj opojmili kao „sistem saglasnosti“ (Linder, 1994, pp 124-126). Da bi takav sistem mogao da bude izgrađen i funkcionalan potrebno je umanjiti radikalne stavove različitih interesnih grupa do nivoa gdje će oni postati „podjednaki pobjednici“ (Linder, 1994, p 124). Sa druge strane „sistem saglasnosti“ (Ilić, 2018, str. 62) nije samo konsenzus demokratskih političkih institucija i njihovih različitih elita već i konsenzus različitih demokratskih političkih kultura suprotstavljenih masa (Лажпхарт, 2003, стр. 52). Imajući ovo u vidu, Arend Lajphart je precizirao dva potrebna pravca u cilju stvaranja konsocijacijske demokratije. To su: pravac stvaranja političke stabilnosti i pravac stvaranja višestruke raspodjele moći (Lijphart, 1992, p 20, 55, 100). Upravo ova dva pravca su osnovni pokazatelji sličnosti i razlika konsocijacijske demokratije koji nam pomažu u komparaciji konsocijacijskih modela Austrije i Bosne i Hercegovine.

Sličnosti između društava u Austriji i Bosni i Hercegovini su primarno na nivou „istorijskog tereta prošlosti“ zbog kojeg

obje države imaju karakter pluralnih društava. Njihova pluralnost ogleda se u istorijskim sukobima koji su imali vjerske, nacionalne i ideološke karakteristike. Radikalnost sukoba unutar oba pluralna društva ogleda se u činjenici da su obje zemlje imale građanske ratove (Austrija 1934. godine, a Bosna i Hercegovina od 1992. do 1995. godine). Sukob u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine imao je nacionalni i vjerski karakter. Sa druge strane Austrija je kao katolička država između dva svjetska rata „progonila ili pokatoličavala njemačke protestante“ (Evans, 1999, pp 8-9) i to je dimenzija njene vjerske pluralnosti, dok je sa druge strane imala i ideološke sukobe između nacionalno-liberalnih centara moći i socijaldemokrata. Navedeni sukobi su snažili karakter austrijske pluralnosti koji je kulminirao u građanskom ratu 1934. godine poslije kojeg je Austrija anektirana u nacističku Njemačku (Heinisch, 2002, p 11).

Institucionalno - politički intervencionizam inostranih aktera u lokalne političke procese, političko-sistemska arhitekturu i međunarodni poredak je sljedeća sličnost između Austrije i Bosne i Hercegovine. Međutim, na ovoj konstataciji se završava „sličnost“ ove dvije države. Analiza uticaja inostranih aktera pokazuje različit tretman dvije države od strane „velikih sila“. Austrija je imala istinsku podršku međunarodnog faktora za intezivan društveno-ekonomski i politički razvoj poslije Drugog svjetskog rata. Ova je država dobila „veliku ekonomsku pomoć putem Maršalovog plana“, zatim procesa „nacionalizacije industrije“ (Müller, & Steininger, 1994, pp 94-95) u cilju „punog zapošljavanja“ (Seeleib-Kaiser, et al., 2008, p 71), dobijanju „neutralnog statusa“ (Kramer, 1996, pp 4-5) ali i uloge „trećeg centra Ujedinjenih Nacija (UN)“ koju je dobio Beč 1979. godine (Heinisch, 2002, p 16). Pored svih navedenih pogodnosti učinjena je i ta da je velikom dijelu bivših austrijskih nacista „oprostena“ nacistička prošlost, pa su oni, zahvaljujući tome, u velikoj mjeri i postepeno, ponovo uvedeni u politički život Austrije (Sully, 1981, pp

102-103). Navedene teze i činjenice su proizvod istraživanja brojnih autora koje navodimo u radu. One govore o aktivnoj politici inostrane podrške stvaranju politički i ekonomski stabilnog konsocijacijskog sistema vladavine u Austriji. On se temelji na socijalnom partnerstvu, putem kojeg se odvija političko i ekonomsko umrežavanje (Seeleib-Kaiser, et al., 2008, pp 1-2), u čijem osnovu se nalazi konsenzus elita podijeljenog društva. Godine izgradnje ovakvog društveno-političkog ambijenta i sistema vladavine dovele su do stvaranja austrijskog zajedništva i identiteta koji nosi epitete kao što su „izuzetnost“ (Gerlich, 1996: 213) i „blagosloven“ (Heinisch, 2002, pp 13-14). Time je austrijsko društvo postiglo nivo unutrašnjeg konsenzusa i stabilnosti koji ovu državu čine jednom od najsnažnijih u savremenoj Evropi. Ovakav scenarij stanovnici Austrije duguju međunarodnom intervencionizmu koji je išao u korist izgradnje državnog suvereniteta i autonomnih politika „bazične konsenzualnosti“ austrijskih elita podijeljenog društva.

Politika inostranih aktera je bila apsolutno suprotna prema Bosni i Hercegovini. Mirjana Kasapović navodi da je upravo jedan od nedostataka konsocijacijskog modela u Bosni i Hercegovini „nedosljedna strategija međunarodnih aktera u izgradnji države i demokracije“, uz navedeno „nepostojanje konsenzusa oko državne zajednice i političkog sustava“ (Kasapović, 2005, str. 158-192). Međutim, na bazi analiza u našim ranijim radovima (Симовић, 2019), kao i u knjigama brojnih drugih autoa poput Milorada Ekmečića (Екмечић, 2007), Čedomira Antića i Nenada Кесмановића (Антић и Кеcмановић, 2016), možemo da zaključimo da je ono što Mirjana Kasapović naziva „nedosljedna strategija međunarodnih aktera“ bilo zapravo itekako dosljedna politika onemogućavanja ostvarivanja suvereniteta i autonomnih politika elita podijeljenog društva u Bosni i Hercegovini koja bi u konačnom dobila „bazični konsenzus“ neophodan za izgradnju konsocijacijske demokratije. Međunarodni akteri nisu željeli stabilnu i

funkcionalnu Bosnu i Hercegovinu. Kao takva ona bi bila suverena i ne bi je bilo lako kontrolisati. A to bi bio geopolitički poraz za tvorce Dejtonskog mirovnog sporazuma i kasnije članove Savjeta za provođenje mira. Njima odgovara nestabilnost i „cezaristička“ politika „zavadi pa vladaj“ u pluralnom društvu Bosne i Hercegovine. To pokazuje, između ostalog, primjena Bonskih ovlašćenja (donesenih 1997. godine) kojima visoki predstavnici za Bosnu i Hercegovinu smjenjuju legitimno izabrane predstavnike i donose zakone umjesto suverenog naroda i njihovih izabranih predstavnika u zvaničnim institucijama. Takođe, ovu politiku možemo da dokažemo i kroz kontinuirano miješanje inostranih ambasada i političara u izborne procese, sankcionisanje legitimno izabranih političara i oblikovanje stavova javnosti svojih zemalja prema akterima iz Bosne i Hercegovine. Osim navedenog, ekonomska zavisnost Bosne i Hercegovine od MMF-a i inostranih centara moći je, takođe, više nego bitna stavka u analizi političkih procesa u Bosni i Hercegovini.

Sa druge strane u Austriji ekonomska osnova, koja ima primarnu ulogu u okviru socijalnog partnerstva (Sully, 1981, pp 23-25), umnogome pomaže utvrđivanju političke stabilnosti i konsocijacijske demokratije u ovoj državi (Pelinka, 1983, pp 234-235). Na ovaj način austrijsko društvo se usmjerava ka ekonomskim temama osnažujući svijest pojedinca o sopstvenoj ulozi u društvu (Talos, 1996, pp 104) istovremeno umrežavajući paritet i podjelu moći između političkih partija (ÖVP i SPÖ) i Komora socijalnog partnerstva. Rezultat toga su zadovoljni Austrijanci, koji, uzgred, nisu zaboravili svoje njemačko porijeklo i koji se ponose sistemom socijalnog partnerstva smatrajući ga dijelom austrijske kulture (Talos, 1996, pp 106).

U Bosni i Hercegovini, ovakav scenarij ne postoji, a teško i da je moguć. Ne samo zbog njene radikalnije pluralnosti (nacionalni i vjerski sukobi), već i zbog kontinuirane politike međunarodnih aktera prema njoj, prije svega onih neoliberalnih struktura koji žele sebi podređen unipolaran

i vesternizovan svijet. Njihov cilj je svjetska hegemonija a nje nema tamo gdje postoje suverene i samostalne države čije političke elite autonomno odlučuju o svojoj sudbini. Odsustvo dogovora elita podijeljenog društva u Bosni i Hercegovini je primarno vezano za, kako manifestni, tako i latentni, uticaj inostranih aktera na dio političke elite u ovoj državi. To su razlozi poluuspješne konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini. Njen uspjeh je u tome što se kroz ovaj model vladavine dvije i po decenije održava mir i sistem „dijeljene moći“ između elita podijeljenog društva. Sve ostalo je uvelikoj mjeri ocjenjeno neuspješnim. Zbog toga je na izgradnji konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini potrebno raditi kroz ostvarivanje politika međunacionalnog uvažavanja, pregovaranja i autonomnosti. Posebno je bitno kroz konsocijacijske politike i izborni dizajn ukloniti strah od bilo čije nacionalne dominacije uz minimalizovanje mogućnosti međusobnih konflikata kao i uz stalno promovisanje politike kooperacije (Lauber, 1996, p 254). Konsocijacijska demokratija može biti neuspješna u situaciji veoma povoljnih uslova ali isto tako i iznenađujuće uspješna u totalno nepovoljnim uslovima kakvi su bili u Austriji poslije Drugog svjetskog rata (Ilić, 2018, str. 69). Konsocijacijska demokratija je model vladavine koji se pokazao uspješnim u Austriji, Belgiji, Švajcarskoj i sličnim zemljama. Izučavanje ovog modela, posebno u kontekstu komparativnih analiza „uspješnijih primjera“ od Bosne i Hercegovine, kakava je ovdje komparirana Austrija, ima ne samo naučni već i društveno-politički značaj.

LITERATURA

- Антић, Ч. и Кеџмановић, Н. (2016). *Историја Републике Српске*. Београд/Бања Лука: Недељник/Службени гласник Републике Српске.
- Berger, P. (2010). *Christliche Werte und Österreichische Volkspartei*. Salzburg: Universität Salzburg.

- Simović, V., & Ilić, I. (2022). Austria and Bosnia and Herzegovina in consociational theory and practice. *Sted Journal*, 4(1), 67-82.
- Bunker, M. (2005) Religion and Politics in Austria, the Protestant Churches as Examples. In Gunter, B., Anton P. & Hermann, D. (Eds.), *Religion in Austria* (139-150). Innsbruck: Studienverlag.
- Conway, M. (2001). Catholic Politics or Christian Democracy? The Evolution of Inter-War Political Catholicism. A comment. In Michael, G., Wolfram, K., & Helmut, W. (Eds.), *Christdemokratie in Europa im 20. Jahrhundert* (294-312). Wien: Bohlau Verlag.
- Екмечић, М. (2007). *Дуго кретање између клања и орања: историја Срба у Новом веку*. Београд: Завод за уџбенике.
- Evans, E. L. (1999). *The Cross and the Ballot – Catholic Political Parties in Germany, Switzerland, Austria, Belgium and the Netherlands, 1785-1985*. Boston: Humanities Press.
- Fladerer, L. (2010). The School of Rome and the School of the Future – Bridging the Gap. In Werner, F. & Josef, P. (Eds.), *The European People's Party: Successes and Future Challenges* (95-101). Vienna: Edition Noir.
- Gerlich, P. (1996). Political Culture. In Volkmar, L. (Eds.), *Contemporary Austrian Politics* (213-222). Oxford: Westview Press.
- Heinisch, R. (2002). *Populism, Proporz, Pariah: Austrian Political Change, its Causes and Repercussions*. Huntington, New York: Nova Science.
- ХАНТИНГТОН, П. С. (2000). *Сукоб цивилизација и преобликовање свјетског поретка*. Подгорица: ЦИД.
- Horner, F. (2001) Parteienkooperation der europäischen Christdemokraten. Möglichkeiten und Grenzen. Ein Kommentar. In Michael, G., Wolfram, K., & Helmut, W. (Eds.), *Christdemokratie in Europa im 20. Jahrhundert* (737-7529). Wien: Bohlau Verlag.
- Ilić, I. (2018) Problemi konsocijalne demokratije. U Ljubiša, M. (Ur.), *Balkanske sinteze IV/2* (61-70). Niš: Filozofski fakultet.
- Irving, R. E. M. (1979). *The Christian Democratic Parties of Western Europe*. London: The Royal Institute of International Affairs.
- Kasapović, M. (2005). *Bosna i Hercegovina: podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb: Politička kultura.
- Kasapović, M. (2011). Pluralno i pluralističko društvo. *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 2(7), 68-70.
- Кецмановић, Н., Врањеш, А. и Будимир, Ж. (2021). *Успон једне идеје: слобода и стамосталност Републике Српске и улога Милорада Додика*. Београд: Службени гласник.
- Kramer, H. (1996) History and International Context. In Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics*. (1-22). Oxford: Westview Press.
- Лајпхарт, А. (2003). *Моделу демократије: облици и учинак владе у тридесет шест земаља*. Подгорица: ЦИД.
- Lauber, V. (1996). Economic Policy. Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics* (pp 125-150). Oxford: Westview Press.
- Lauber, V. (1996). Environmental Politics and Policy. Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics* (pp 201-212). Oxford: Westview Press.
- Lauber, V. (1996). Conclusion and Outlook. Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics* (pp 253-262). Oxford: Westview Press.
- Lauber, V. (1996). Chronology. In Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics* (pp 265-266). Oxford: Westview Press.
- Lijphart, A. (1992). *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus.
- Linder, W. (1994). *Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies*. New York: St.Martin's Press.
- Марковић, Г. (2021). *Уставни лавиринт: апорије уставног система Босне и*

Simović, V., & Ilić, I. (2022). Austria and Bosnia and Herzegovina in consociational theory and practice. *Sted Journal*, 4(1), 67-82.

- Херцеговине*. Београд: Службени гласник.
- Müller, W., & Steininger, B. (1994). Christian Democracy in Austria: The Austrian People's Party. In David, H. (Ed.), *Christian Democracy in Europe* (87-100). London: Pinter Publishing.
- Müller, W. C. (1996). Political Parties. IN Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics* (59-102). Oxford: Westview Press.
- Nešković, R. (2013). *Nedovršena država*. Sarajevo: Fridrih Ebert Stiftung.
- Pelinka, A. (1983). Die Österreichische Volkspartei (ÖVP). In Hans, J. V., Ferdinand, S., (Eds.), *Christlich-demokratische und konservative Parteien in Westeuropa – Band 1 – Bundesrepublik Deutschland und Österreich*. Paderborn.
- Program Slobodarske partije Austrije (FPÖ) (www.fpoe.at/en/themen/parteiprogramm/). Pristupljeno: 22.12.2020. godine.
- Seeleib-Kaiser, M., Van Dyk, S., & Roggenkamp, M. (2008). *Party Politics and Social Welfare: Comparing Christian and Social Democracy in Austria, Germany and the Netherlands*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Симовић, В. (2008). Политичка злоупотреба Иве Андрића у Босни и Херцеговини. *Зборник радова Филозофског факултета Пале*. Пале: Филозофски факултет.
- Simović, V. (2011). Politичке partije u Bosni i Hercegovini. U *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema* (pp 330-358). Sarajevo: Magistrat.
- Симовић, В. (2012). Културно-историјски контекст постдејтонске Босне и Херцеговине као не/могуће државе. *Политеа 1*(2), 333-349.
- Симовић, В. (2014). Религијско обликовање бошњачке нације. *Политеа*, 4(8), 351-369.
- Симовић, В. (2017). Босна и Херцеговина и Белгија – националне подјеле и партијски картели. *Политеа*, 7(13), 114-127.
- Симовић, В. (2018). Политичке партије и етнофедерализам у Босни и Херцеговини и Белгији. *Зборник радова са научног скупа Наука и настава на универзитету*. Пале: Филозофски факултет.
- Симовић, В. (2019). *Народ, партије и демократија у Босни и Херцеговини*. Бања Лука: Факултет политичких наука.
- Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja (2004 - 2013). Mostar: Dijalog.
- Sully, M. A. (1981). *Political Parties and Elections in Austria*. London: C. Hurst.
- Talos, E. (1996). Corporatism-The Austrian Model. In Volkmar, L. (Ed.), *Contemporary Austrian Politics* (103-124). Oxford: Westview Press.
- Život - Časopis za književnost i kulturu. (1967). Sarajevo: Društvo pisaca Bosne i Hercegovine.

AUSTRIA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA IN CONSOCIATIONAL THEORY AND PRACTICE

Vlade Simović, Ivan Ilić

University of Banja Luka, Faculty of Political Sciences, Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A,
78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina, vlade.simovic@fpn.unibl.org, sanvito@mts.rs

REVIEW SCIENTIFIC PAPER

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 321.01:17.021.1(436:497.6)

DOI 10.7251/STED2201067S

COBISS.RS-ID 136255489

Paper received: 13.04.2022.

Paper accepted: 15.05.2022.

Published: 30.05.2022.

<http://stedj-univerzitetpim.com>

Corresponding author:

Vlade Simović, University of Banja Luka,
Faculty of Political Sciences, Bulevar
vojvode Petra Bojovića 1A, 78000 Banja
Luka, Bosna i Hercegovina,
vlade.simovic@fpn.unibl.org

Copyright © 2022 Vlade Simović
i Ivan Ilić; published by UNIVERSITY PIM.
This work licensed under the Creative
Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivs 4.

ABSTRACT

The subject of this paper is models of consociational democracy in Austria and Bosnia and Herzegovina. The aim is to define in a comparative analysis the similarities and differences between consociational systems of government in these two countries, their practice and scope. Based on these conclusions, we draw new knowledge in the field of activities and possibilities of consociational arrangements in the divided societies of modern Europe. The scientific justification of this paper is that through the analysis of different consociational democracies and their practical experiences, the scope of this form of democratic rule is assessed, and the conclusions are theoretically added to the existing fund of scientific knowledge about this phenomenon. The social contribution of the paper is in the fact that consociational democracy is an increasingly common solution for many divided societies and therefore the analysis of existing consociational democracies is a socially justified topic.

Keywords: Austria, Bosnia and Herzegovina, divided societies, consociational democracy.